

АНТРОПОЛОГІЧНА ПАРАДИГМА: РЕФЛЕКСІЯ ЕКЗИСТЕНЦІЙНИХ ЗМІН В УПРАВЛІННІ ОСВІТОЮ

Ольга Старокожко

кафедра педагогіки, Бердянський державний
педагогічний університет, м. Зпоріжжя, Україна.
ORCID0000-0003-3793-9655

Василь Крижко

кафедра педагогіки, Бердянський державний
педагогічний університет, м. Зпоріжжя, Україна
ORCID0000-0002-7144-7892

Анотація: В статті досліджується антропологічна складова (компонента) державного управління національною освітою. Здійснено аналіз стратегічних змін в царині гуманізації освіти на засадах стандартів Європейського простору. Представлено текстову дискусію стосовно змін ментальних, антропологічних рис, характеристик суб'єктів формальної освіти. Визначено основні напрямки подальшого дослідження антропологічної парадигми управління освітою.

Ключові слова: педагогічна антропологія, антропологічна компонента управління, антропологічний підхід, антропологічне знання, методологічні настанови антропології.

Постановка проблеми. Національна освіта України володіє величезним ментальним ресурсом, напрацьованим ще з часів Київської Русі.

Освіта початку XXI століття України розвивається за траєкторією прогностичної Доповіді Жака Делора (1986 р.) «Освіта: прихований скарб». Проте навіть колективно вивіреним прогностом не у змозі передбачити складність реалій глобалізованої освіти та національної освіти України зокрема. Освіта стала пріоритетною галуззю суспільства знань, вона віддзеркалює масштаб проблем, які позначені в рекомендаціях Римського клубу.

З цього приводу В. Кремень наголошує: «небачена ще міра складності тієї ситуації, з якою на межі тисячоліть зіштовхнулось нині людство, полягає в тому, що воно досягло невідомого ні природі, ні власному минулому, ступеня особистісного різноманіття в межах загального життя людського роду і одночасно усвідомлення необхідності його об'єднання, матеріального і духовного, економічного і культурного, організаційного і психологічного. Адже народжуваний отриманою свободою особистості хаос перевершує той, який відомий синергетикам за аналізом термодинамічних процесів, і виявлена в них роль випадковості переростає в житті суспільства в потужну центробіжну енергію свободи самоствердження суверенної особистості, але в цьому хаосі на наших очах починає викристалізовуватися нова, найвища із відомих історії форма упорядкування соціального буття в масштабі життя всього людства як єдиної цілісної системи... культурного діалогу»[19].

Солідарною є думка про те, що ми стоїмо на порозі нового повороту історії, дивовижної трансформації соціуму, всебічної зміни всіх форм соціального та індивідуального буття. Глобалізація, інформаційна революція, волоконний зв'язок, надшвидкості турбореактивної авіації, нанотехнології, штучний інтелект, очікування квантових проривів... Все це змінює образ світу й звичні контури нашого буття в ньому, а головне – змінюються фундаментальні основи відтворення людини як біологічного й антропологічного типу. Й доки ми не осмислимо сенс того, що відбувається, не сформуємо, принаймні теоретично, як кажуть синергетики, «порядку із хаосу», ми ніколи не вибудуємо систему освіти, яка б забезпечила більш менш задовільну підготовку людини до життя [9]. Саме тому автори звернулися до ресурсів антропологічної парадигми, здатних «впорядкувати» актуальні проблеми освітнього ареалу України у скрутні часи.

Мету статті автори вбачають в дослідженні антропологічного підходу (методу) до здійснення державного управління галуззю національної освіти ресурсами наукового менеджменту. Здійснити наукову розвідку щодо сутності антропологічних чинників простору освіти; характеру ментальних та антропологічних змін суб'єктів освіти у час невизначеності та крихкості умов соціуму; визначити структури основних агентів антропологічної компоненти в управлінні освітою; окреслити напрямки подальших досліджень означеної теми.

Аналіз останніх досліджень. Антропологічні засади філософії освітнього менеджменту представлені у працях класиків управлінських наук, зокрема: Т. Веблена, А. Гелена, Дж. Бернарда, Л. Томпсона, Т. Парсонса, Дж. К. Гелбрейта, Дж. Коммонса, Р. Коуза, Дж. Б'юкенена, П.Рікера, О. Уільямсона, П. Холла, У. Мура, А. Етціоні, У. Росту, Е. Гідденса, Р. Інглегарта.

Однією з найбільш характерних рис розвитку сучасного менеджменту в системі освіти є його антропологізація. Антропологізація полягає у тому, що саме людина стає центральним об'єктом освітнього процесу, управлінської діяльності, а індивідуальні природні здібності та потенціал кожної особистості поступово перетворюються на найважливіший складник предмета освітнього менеджменту. Виходячи з антропологічного принципу, людина стає метою, а не засобом управлінської діяльності, яка здійснюється для неї й заради неї, забезпечуючи можливості для самореалізації суб'єктів освітнього процесу [10].

Антропологічний підхід інтенсивно стає методологічним принципом педагогічного знання. Будучи зверненою до людини, до цілей, шляхів, способів і умов її розвитку, педагогіка як галузь гуманітарного знання та сфера соціальної практики в принципі не може існувати поза антропологічного аспекту. На думку І. Аносова, у понятійному контексті антропологічний фактор в освіті можна визначити як розуміння біосоціальних, духовних феноменів людини й реалізацію в науково-педагогічному процесі технологій, способів, що спрямовують особистість до природовідповідного розвитку й саморозвитку. Цінність антропологізму як продукту інтеграції філософії, психології, педагогіки й інших наук про учня/студента/викладача як цілісну істоту, повноцінного представника людського суспільства полягає в тому, що він сприяє вирішенню освітніх завдань гуманістичної спрямованості [10].

Антропологічна орієнтація менеджера освіти націлює його на удосконалення та збереження природи управління закладом освіти, розуміння його призначення та ролі.

Антропологічний підхід, становлячи одну з головних аксіом педагогіки та загальної теорії управління (згадаймо Н.Макіавеллі) з її зародження, досліджувався у працях багатьох педагогів минулого, але лише В. Сухомлинський підняв його до рівня головної мети управління: «Будь-який первинний і загальношкільний колектив багатий на людей, що мають яскраві індивідуальні задатки, здібності, інтелект, обдарування. Майстерність виховання полягає в тому, щоб ці індивідуальні риси виявлялись у вольовій спрямованості особистості, в глибоко розвиненому людському достоїнстві, у здоровому самолюбстві». Стали свідками, що частина здобувачів магістерського рівня зі спеціальності «Управління закладом освіти» неспроможні пояснити тезу Василя Олександровича «приголубити дитину» [25].

Зважаючи на ренесанс антропологічного підходу до дослідження реалій та феноменів освітнього простору освіти в кінці XX, початку XXI ст. (І.Аносов, Т.Троїцька, І.Зязюн, Л.Задорожна, М. Романенко, І.Степаненко, В.Загороднюк, А.Черній), можна констатувати зародження антропологічної парадигми в освіті. Вона існує в межах антропосфери - субстанціональної біологічної основи соціальних структурних явищ та процесів, місця де проживають люди [9].

Виклад основного матеріалу. В концепціях VUCA та BANI світу, початку XXI століття, основними агентами, що визначають поведінку та діяльність людей є нестабільність, невизначеність, складність, неоднозначність, тривожність, крихкість та нелінійність. Сьогодні війна запустила механізм нелінійної динаміки, перетворивши освіту

на простір тотальної непередбачуваності, де поява раптових кризових «чорних лебедів» стала щоденною нормою. Освіта існує не відокремлено від надзвичайних проблем, що прийшли до нашої держави у 2022 році.

Освітні системи прагнуть до саморозвитку та самокерованості але, безумовно, потребують управління. Для успішного управління повинні бути творчо досліджені всі чинники та фактори, що впливають і визначають його ефективне здійснення.

Наразі ми визнаємо недосконалий характер управління національною освітою. Але ж у цій державницькій справі задіяно понад 30 000 фахівців, як правило, вже з другим, магістерським рівнем освіти. Управління монополізоване МОН України, включає незначні рамки управлінської автономії, не спрямоване конкретно на здобувачів та педагогів. Будь які зміни можуть здійснюватися лише за згоди керівного органу галузі. Вітчизняна система освіти прийняла стандарти європейського простору вищої освіти, адаптувавши їх під державну реформу НУШ. Але ж які? Ми залишили незмінними ті умови та стандарти, які власне і визначаються як антропологічні. Мова йде про терміни навчання, навчальне навантаження, про організаційно - методичне забезпечення державою (а не викладачем) різних програм, про можливість здобувача обирати персональну траєкторію досягнення обраної спеціальності, про створення умов збереження фізичного та психічного здоров'я учнів, студентів, професорів тощо.

Тектонічний злам в управлінні освітою України відбувся у 2022 році, збурений агресивною війною північного сусіда, що не виходить з імперіалістичного статусу «старшого брата». Зруйновано 423 заклади освіти, а понад 4 650 зазнали пошкоджень від російських обстрілів. Університетська інфраструктура отримала істотні пошкодження та руйнування. Через російську агресію 35 закладів вищої освіти та 56 - загальної середньої освіти змінили своє юридичне та фізичне місцеперебування з тимчасово окупованих територій чи зон активних бойових дій на підконтрольні Україні регіони. Це процес релокації. Багато викладачів та студентів стали до лав захисників територіальної цілісності держави, або змінили місце проживання у безпечні райони чи взагалі – за кордон. Загострилися екзистенційні проблеми виживання, серед яких особливо увиразнилися антропологічні, психологічні компоненти. Частина абітурієнтів та студентів опинилися на тимчасово окупованих територіях, що значно вплинуло на організаційні форми навчання, переважати стали гібридні, дистанційні пропозиції університетів та коледжів.

Цивілізаційні виклики ХХІ століття позначені зміною антропологічних характеристик сучасних поколінь. Зважаючи на те, що освіта - це, в першу чергу, людський впорядкований ресурс суспільства та держави, доцільним видається, на думку авторів, застосування антропологічного підходу до здійснення наукової розвідки щодо управління цією стратегічною галуззю. Адже саме в цій соціально-гуманітарній інфраструктурі відбувається посилене вираження внутрішніх потенцій індивідів. За Н. Еліасом (*Norbert Elias*), автором концепції соціальної фігурації (фігурація – мінлива, динамічна мережа взаємозалежностей між людьми) та на думку О.Оліфер, Б. Іваненко, М. Жуйкова, в царині освіти як наслідки соціо- і психогенезу людства визначаються такі тенденції індивідуалізації особистості: значно зростають самоконтроль і саморегуляція; посилюється мобільність індивідів; розширюються можливості вибору і соціальний простір індивіда; люди починають покладатися самі на себе, зростає їхня ініціатива, свобода усвідомлюється як екзистенціальна цінність; посилюється Я-ідентичність і відповідно стає слабкою Ми-ідентичність; більшість Ми-стосунків стають вільними і встановлюються особистістю [2].

Педагогічна наука намагається знайти і сформулювати ту плідну базисну засаду, на якій уможливиться побудова сучасної моделі освіти. Останнім часом активно ведеться розробка філософсько - антропологічних основ освіти *post war*, освіти майбутнього. Ще не такої, на жаль, як її представив філософ - футурист Ролф Йєнсен (*Rolf Jensen*) у праці «Суспільство мрій»: суспільство мрій зароджується на початку ХХІ ст.: основа культури навчання – оптимальний баланс між розумом та емоціями, спільноти і окремі люди будуть успішними на основі своїх історій, а не внаслідок володіння інформацією; тривалість освіти

– неперервна, персоніфікована до типу особистості; роль освіти у розвитку виробничих сил – визначальна [5].

Реальні пошуки дають змогу орієнтуватися у «безкінечній» різноманітності педагогічних концепцій (поліферація), технологій, методик, систем. Що ж до намагань систематизації педагогічних течій і типологізації педагогічних парадигм на всебічній філософсько-парадигмальній основі, то їх бракує. Людина утримує в собі одночасність суб'єкта і об'єкта керування, конкретну єдність минулого і майбутнього через миттєвість сьогочасного [17].

Антропологія в управлінні освітою — це підхід, який ставить людину (її потреби, культуру, цінності та взаємозв'язки) у центр освітнього менеджменту. Замість сухих цифр і бюрократичного контролю, цей напрям вивчає, як люди взаємодіють усередині навчального закладу.

Антропологічна парадигма в управлінні — це підхід, який ставить людину, її цінності, потреби та потенціал у центр будь-якої управлінської системи. Вона розглядає працівника не як пасивний «ресурс» чи гвинтик механізму, а як головного суб'єкта та творця освітньої організації.

Єдина постійна величина в історії – це зміни. «Ми настільки радикально змінили наше середовище, – стверджував Норберт Вінер (*Norbert Wiener*), – що тепер для того, щоб існувати в ньому, ми повинні змінити себе»[8].

Суттєво як біологічні так і соціальні аспекти людської природи історично суттєво не змінилися, оскільки первинні потреби у їжі, безпеці, спілкуванні, визнанні, владі є ті самі. Змінилося лише «інформаційне поле», технічні моделі людського життя, але сама людина у своїй суті як біологічна та соціальна істота суттєво не міняється. Людина, як і колись, прагне до влади, почестей, пільг, привілеїв, обмеження своїх фізичних зусиль, справедливості, визнання заслуг...[13].

Іншу думку знаходимо в роздумах ізраїльського історика – футуриста Ю. Н. Харарі (*Yuval Noah Harari*). Він пише, що в порівнянні із Середньовіччям люди зараз живуть просто в раю, але чомусь не відчувають себе щасливими. Істотно змінився статус реальності, статус людини в цій реальності і, нарешті, те, що становить щастя людини у новій реальності. Насамперед, ця відмінність проявляється в якісно іншому статусі реальності. Як зазначає Ю. Харарі, сучасна людина більше не зацікавлена в самому процесі прагнення до щастя, вона хоче щастя мати тут і зараз.

Лауреат Нобелівської премії Деміс Хасабіс (*Demis Hassabis*) – британський дослідник штучного інтелекту стверджує, що у людства залишилось всього 10 років для адаптації до цього світу. Через п'ять-десять років ми не просто зіткнемося з новими технологіями — ми досягнемо так званий *антропологічний поріг*, складні наслідки якого — не в пристроях, а в перегляді, переоцінці людського креативного досвіду. Трагедія не в тому, що штучний інтелект керуватиме нами, а в тому, що ми перестанемо почуватися авторами свого життя. Це породить дві антропологічні реакції: одні почнуть шукати гіперконтроль (ніяких припущень, лише посилення на науку, цифровий аскетизм, заборона мобільних гаджетів у школі), інші підуть у новий фаталізм.

Феноменальний парадокс: технології дають нам майже божественні можливості, але забирають відчуття щасливого буття. Ми зможемо моделювати світи, але втрачаємо почуття справжності у цьому [7].

Українська письменниця Мотрич Катерина вдалася до образного, метафоричного пояснення такої внутрішньої маргінальності, блукання особистості у період невизначеності. Антропологічний поріг, поворот в умовах втраченості себе чинить як кочівник. Особистість не відчуває в собі минулого і не несе відповідальності за майбутнє. Вона готова винищити те, що створювалося довгі століття попередниками, в ім'я свого короткого туземного існування»[20].

Актуальним залишається попередження Г. Гегеля про те, що «якщо тільки дух народу піднімається на більш високий рівень, всі моменти державного устрою, пов'язані з

попередніми рівнями його розвитку, втрачають свою усталеність, вони повинні занепасти, і не існує сили, здатної їх утримати» [14]. Так, клята війна дуже багато змінила в нас, виявила як сильні патріотичні якості так і принизливі ментальні характеристики.

Генерал Валерій Залужний поділився болем про ментальну ціну війни: «Я боюся, щоб ми не стали росіянами ментально». Він наголосив - українці навчилися виживати фізично, але довга боротьба з драконом ризикує змінити саму суть нації. Головна небезпека не в окопах, а в тому, що суспільство може перейняти риси ворога: жорстокість, байдужість, цинізм. Залужний застерігає: коли воїни нарешті повернуться додому ментально іншими, це може стати катастрофою [16].

Так, філософ Ф. Ніцше у книзі «По ту сторону добра і зла» (1886 р.) мудро попереджав про такий перебіг подій: «Хто бореться з чудовиськами, має стежити, щоб самому при цьому не стати чудовиськом. Якщо довго вдивлятися в безодню, то безодня починає вдивлятися в тебе»[21].

В соціальній психології відомий феномен ресентименту (від фр. *ressentiment* - обурення, злопам'ятність) - це хронічне почуття ворожості, заздрості та безсилої образи, спрямоване на того, кого суб'єкт вважає винуватцем своїх невдач. Це поняття запровадив все той же Фрідріх Ніцше у роботі «До генеалогії моралі» (1887) [Фрідріх Ніцше. По той бік добра і зла (Прелюдія до філософії майбутнього). Генеалогія моралі: пер. з нім. / Фрідріх Ніцше; Пер. Анатолій Онишко; Вступ Сільс-Марія; Ред. Петро Тарашук. — Львів: Літопис, 2002-320 с.}. Формуванню ресентимента передують усвідомлення суб'єктом свого низького становища, неповноцінності у спроможностях у суспільстві, в результаті у нього формуються розпач, безсила заздрість, усвідомлення марності спроб підвищити свій статус, агресивність, сукупність інтенсивних переживань, які мають негативний характер. Прояв таких почуттів можна побачити у створенні образу ворога. В аналізі цих типів виявляється зміна поведінки суб'єктів-мігрантів, що заповнили країни, Європи, людей похилого віку, неспроможних виїхати із окупованих територій, дітей... Ресентимент постає з відчуття безсилля, відчуття того, що людину або спільноту людей позбавлено життєвої сили. Він виникає в людини або в людській спільноті лише тоді, коли причиною власного безсилля визнають щось зовнішнє. Ресентимент маскується під пошук справедливості. Людину ресентимента легко впізнати за нетерпимістю, вмінням клеїти ярлики, зарозумілості та небажанням розбиратися в суті питань. Або за ниючим, плаксивим тоном і веселощами з присмаком знуцання, що передбачає очевидність свого розуміння істини. Лауреат Нобелівської премії Нельсон Мандела говорив: «Ображатись і обурюватися — це пити отруту і сподіватися, що це вб'є ваших ворогів».[А.Даваров. Прощай, ресентимент! Права людини в Україні. <https://khp.org/1608814459>]

Сучасні ресентиментальні спільноти державного рівня (Росія, Польща, Угорщина...) вкрай небезпечні. Стан ресентименту потребує перемого, сатисфакції.

Російський фундаменталізм досяг високого рівня ресентименту у свого населення, імплементуючи йому ідею постійної ворожої агресії з боку сусідів. Ресентимент формує міфологію ворожості, яка дає попередню фантомну індульгенцію на якщо не знищення «ворога» (України, країн НАТО тощо), то завдання йому максимально можливої шкоди. У населення формується така якість як «гібрис» (від др.-грец. ὕβρις) - це надмірна гордіня, зарозумілість, пиша і зухвалість, що виходять за рамки морально прийнятого та дозволеного. Російський опозиційний письменник, «іноагент» Дмитро Биков пише «У сучасного російського фундаменталіста, який бажає дійти до Києва, а далі до Брюсселя, ніякої віри немає, крім помсти; він ненавидить Захід тільки тому, що там краще живуть і не потребують самоповаги в безперервному нарощуванні репресій». За влучним висловом одного із священнослужителів Харківсько-Полтавської єпархії «ресентимент — ненависть раба до всього, де йому ввижається свобода». (Михайло Міщенко. Разумков Центр. Дві біди Росії: ресентимент і дурні. <https://razumkov.org.ua/statti/dvi-bidy-rosii-resentyment-i-durni>)

Як же адаптуватися і не втратити свого сенсу існування у період самоідентифікації, становлення чи за відсутності зрозумілих орієнтирів у соціумі? У психології управління напрацьовано досить ефективні технології «to cope, coping strategies» [15].

Пропонується також спосіб самоменеджменту щодо збереження особистості шляхом самопізнання. Людині необхідно навчитися розуміти себе краще, ніж машина, усвідомлювати процес управління власною свідомістю та вибором, щоб уникнути можливості маніпулювання ним ззовні. Особа повинна будь-яким доступним їй способом намагатися зберегти свою індивідуальність та незалежність від техніки та високих технологій [4].

Звичайно, виникає питання, наскільки сильними антропологічними змінами оперує сучасна наука. Як і раніше ми запрошуємо, обираємо, делегуємо «видатних» до управління нами, державою, освітою... У більшості випадків наша ментальність за ситуації важливого кадрового вибору включає механізми атрибутивності та романтичного приписування «видатних», «унікальних» якостей, які ми очікуємо від наших обранців. Атрибутивні характеристики управління зводяться до того, аби розробити структуру управлінської інформації, та структуру моделі управління відповідними ресурсами [11].

До глобальних антропологічних зрушень ми відносимо реально зростаючу фемінізацію управлінського ареалу в освіті. Оперуючи довоєнними даними фіксуємо серед керівників закладів освіти 74,4% - жінки. Наразі визнаємо об'єктивне зростання цього відсотку.

Треба зважити зростаючу «щільність» управління освітою: на кожні одинадцять учителів в школах України припадає один адміністратор — директор школи чи його заступник. Констатуємо що це вже рівень дорадництва [18].

Сутність антропологічної парадигми в освіті професорка В. Воронкова вбачає у дослідженні орієнтирів культурних комплексів моделей «людського розвитку» (тривалість життя, розвиток освіти і охорони здоров'я, підвищення добробуту населення, поліпшення якості життя, подолання різноманітних форм дискримінації, звільнення людини від тиранії і тероризму), що створюють специфічну мультимодель інтерналізованої школи, університету, який сприйняв кращий світовий організаційний досвід та збагатив ментальні риси самотності не лише в ареалі кампусу. На її думку, саме в освітньому середовищі засобами організації та управління повинні бути реалізовані імперативи справедливого і солідарного суспільства, реабілітовані такі поняття, як «гуманне суспільство», «гуманні відносини», «гуманістичне управління» [26]. Антропність процесів взаєморозгортання соціуму та освіти дозволяє останній бути одночасно інститутом цивілізації і інститутом культури, що підвищує відповідальність «реформаторів, «агентів змін» освіти не лише за прогрес цивілізації, але й за збереження і примноження, в найширшому розумінні, людської культури. Першого вересня діти можуть плакати лише від радості від зустрічі з формальною освітою!

Засновник функціоналізму в антропології Броніслав Малиновський попереджав своїх послідовників ще в першій чверті XX століття: «Нам належить вивчати людину, і нам потрібно вивчати те, що стосується її безпосереднім чином, весь той вплив, який має на нього життя. Цінності кожної культури чимось відрізняються один від одного, люди прагнуть різних цілей, сліднують різним прагненням, мріють про різні форми щастя. У кожній культурі ми виявляємо різні інститути, у яких люди домагаються своїх життєвих інтересів, різні звичаї, з яких вони здійснюють свої сподівання; різні правові та моральні кодекси [6].

Основними принципами антропологічного підходу до управління можна визначити: визнання невід'ємності природних прав людини, їх пріоритет стосовно принципів устрою, розуміння і прийняття ідеї невичерпності людини, визнання законів і діяльності держави, сталість, інваріантність фундаментальних родових якостей людини, універсальність людини, рівноправність всіх людей. Стосовно управління антропологічний підхід орієнтований на вивчення ірраціональної, інстинктивної, біологічної мотивації, навчальної поведінки, що обумовлена людською природою.

Американський антрополог Девід Бідні (*David Bidney*) вважає надважливим завданням сучасної культурної антропології порівняльно-критичне вивчення цінностей світу, етносу, громади, сім'ї. [1]

Філософсько-антропологічний підхід до державного адміністрування запровадив німецький філософ - антрополог Арнольд Гелен (*Arnold Gehlen*). На його думку, державне управління є «фундаментальним антропологічним інститутом». Прагнення до стабільності внутрішнього і зовнішнього світу на його думку стає основою адміністративно-державного управління. Таким чином державне управління освітою перетворюється в самодостатню силу з особливими закономірностями розвитку її інституціональності. Особливу увагу А. Гелен звертає на те, що порядок державного адміністрування «знімає» напругу, яка виникає в самій людині: «Ми є свідками того, що адміністративно-державні установи суспільства, закони, а також існуючі форми їх взаємодії, які є в наявності як соціально-політичні структури є зовнішніми опорами людини. Саме інститути (дитячий садочок, школа, університет) звільняють людину від болісного пошуку гідної поведінки, оскільки вони з'являються перед нею вже сформованими і заздалегідь визначеними» [3].

Управління системою національної освіти досліджують М. Михальченко, В. Андрущенко, В. Луговий, Д. Дзвінчук, О. Мармаза, В. Журавський, В. Кремень, В. Лунячек, Г. Єльнікова, О. Боднар, К. Корсак, Т. Боголіб, П. Куделя, Т. Лукіна та ін.

На думку Т. Боголіб, вищі навчальні заклади, як об'єкти управління, представлені такими елементами як ресурси самого закладу, об'єкт впливу та результат діяльності. Авторка стверджує, що основним об'єктом впливу всіх ресурсів навчального закладу є спудей (бакалавр, спеціаліст, магістр, аспірант). Саме на них орієнтована більша частина ресурсних потоків [12].

В. Огаренко визначає, що специфікою системи освіти як об'єкта кадрової політики є фундаментальні особливості професії викладача та студента [22].

Л. Пашко пропонує ввести до понятійного обігу науки державного управління поняття: - «управлінська антропологія», позначаючи ним спеціально відібрану й необхідну для цивілізованої та ефективної управлінської діяльності систему різноманітних знань про індивідуально-психологічну природу керівника як особистості [23].

Головне питання антропологічного підходу визначається таким чином: за яких умов стає найбільш можливою творча, вільна, відповідальна реалізація природи людини.

Антропологічний підхід в управлінні освітою направлений на дослідження взаємовідносин людини і влади, людини й управління, які позитивно або негативно впливають на взаємовідносини людини і суспільства.

Особистість в управлінні завжди відіграє головну, визначальну роль, адже саме через неї здійснюється персоніфікація державно-управлінських відносин. І поки людина буде відчувати себе лише об'єктом впливу, а не учасником формування життя, на ефективні державноуправлінські відносини годі сподіватися.

Антропологічний підхід до проблем управління освітою дозволяє побачити зумовленість управління саме людськими якостями: такі правові феномени, як свобода, відповідальність, суб'єктність, власність, не виникають самі по собі, а лише у вигляді необхідних системних компонентів людського, соціального буття. Розуміється як методологічне ядро і сучасна парадигма комплексу педагогічних наук, що вимагає співвіднесення будь-якого знання про освітні явища і процеси зі знаннями про природу людини, закономірності становлення і розвитку особистості.

Таким чином дослідження засвідчує, що у морфогенезі управління системою національної освіти формується антропологічна компонента. Компонента структурно містить в собі два елементи: суб'єктивований і об'єктивований. В суб'єктивованому елементі (структурі людини) організаційно-управлінські перетворення спрямовані за алгоритмом: ідеали — цілі — мотиви — ролі, дії. В об'єктивованому елементі (структурі соціуму) перетворення здійснюються за алгоритмом: функції робочих місць — потреби — інтереси — цінності. Загалом функціонально в управлінні за цією антропологічною схемою на боці

суспільства — перетворення функцій робочих місць в потреби людини; на боці особистості — перетворення цілей людини в мотив її поведінки [11].

Важливою складовою компоненти є поняття «антропологічне знання». Антропологічним знанням слід визнати систему гуманітарних, природничих, економічних, управлінських, художніх і інших знань, що сприяють пізнанню людини як феномена, що історично склався і формується, його різноманітних соціальних форм життєдіяльності і взаємодії з природним середовищем [24]. Цей вид знання допомагає зрозуміти поведінку людей, адаптувати продукти чи послуги під потреби суспільства та вивчати історичний досвід.

Методологічні настанови антропології є засадничими для теорії управління галуззю освіти: а) посилення та гуманізація соціальної спрямованості державної освітньої політики; б) гуманізація державної політики управління; в) аналіз управління університетом та галуззю як колективним органом, що сприяє створенню сприятливих умов для самореалізації особистості студента; викладача; г) з'ясування місця викладача та студента у структурах управління та внутрішнього самоврядування; д) визначення «людських зрушень» як прогнозований результат запровадження аксіологічної компоненти в управлінні.

Дослідник І. Аносов наполегливо конституює поняття «антропологічна компетентність», яке, на його думку, включає цілу систему родових знань, що обслуговують управління вищою освітою на засадах гуманізму. Лише засвоївши ці знання та оволодівши антропологічною компетентністю виникає реальна можливість здійснювати антропологічну експертизу освітніх програм, в центрі яких повинна бути «людина як міра всіх речей» [10].

Загалом сучасні дослідження в галузі управління освітою на засадах педагогічної антропології засвідчують сталий інтерес науковців до проблем педагогічної антропології, та використання її ресурсів в управлінні школою. Автори, в результаті дослідження, констатують достатньо сформовану антропологічну компоненту управління галуззю вищої освіти. Вона включає інклюзію антропологічних чинників до управління; методологію на стадії формування; управлінські технології та форми управлінської рефлексії.

У нашому дослідженні встановлено, що антропологічна компонента управління вищою освітою є цілісною динамічною системою, яка включає такі структурні компоненти: антропологічну парадигму, концепт стратегічної мети ціннісно-зорієнтованого управління вищою освітою, тактичні (часткові) цілі й завдання, зміст, взаємодію педагогів та студентів, а також результати.

Висновки. Державне управління освітою України прагне до вдосконалення в напрямку його подальшої гуманізації. Цей процес посилюється ресурсами антропологічного підходу, який в теорії державного управління опрацьовано ще недостатньо. Накопичені знання, технології та методологія дають підстави вважати, що в теорії управління освітою відбувається формування антропологічної компоненти. Автори вбачають істотну перспективу у запровадженні антропологічної компоненти до управління та менеджменту галузі освіти, а саме вдосконалення професійної діяльності з розробки та експертизи антропологічних проєктів в управлінні освітою; розробка нових антропологічних технологій в освітньому процесі.

Список літератури:

- 1) Bidney David. The Concept of Cultural Crisis: American Anthropologist, V48, No. 4, 1946.
- 2) Elias Norbert. The Society of Individuals. New York: Continuum, 2001. 247 pp.
- 3) Gehlen Arnold. Moral und Hypermoral. Athenäum, 1969. 192p.
- 4) Harari Y. N. 21 lessons for XXI th Century. Random House, 2018, 432p.
- 5) Jensen Rolf. The Dream Society: How the Coming Shift from Information to Imagination Will Transform Your Business. McGraw Hill. 2001, 258p.

- 6) Malinowski Bronislaw, Magic, Science, and Religion and Other Essays, Glencoe, Illinois: The Free Press, 1948
- 7) Mallaby Sebastian. The Infinity Machine: Demis Hassabis, DeepMind and the Quest for Superintelligence. Penguin Press. 2026. 480p.
- 8) Wiener Norbert. The Human Use of Human Beings: Cybernetics and Society. Hachette/ 1988. 200 p.
- 9) Андрущенко В.. Філософія освіти ХХІ століття: У пошуках перспективи. Філософія освіти 1(3)/2006.
- 10) Аносов І. П. Місце педагогічної антропології в єдності і різноманітності антропологічного знання // Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах. 2015. Вип. 43. С. 52–57.
- 11) Бех, В. П. Генезис соціального організму країни [Текст] : монографія — 2-е вид., доп. / В. П. Бех. — Запоріжжя : Просвіта, 2000. 288 с.
- 12) Боголіб Т.М. Принципи управління вузом : [монографія] / Т.М. Боголіб. — К.: Т-во “Знання”, КОО, 2004. — 204 с.
- 13) Будз В. П.. «Незмінність антропологічних властивостей людини та аксіологічних принципів її буття як основа формування парадигм гуманітарно-наукового пізнання». Матеріали міжнародної наукової конференції «Гуманітарно-наукове знання: розмаїття парадигм» (14–15 жовтня 2013 р.). Чернівецький нац. ун-т. імені Ю. Федьковича. 2013. С.21 – 23
- 14) Гегель Г. Феноменологія духу. Фоліо. 2019, 476 с.
- 15) Заїка В. М. Особливості трансформації особистості людини в ході вирішення життєвої кризи. Методичні матеріали/За ред. Перетятко (Вид. 3-е доп.,). Полтава, 2006. 100с.
- 16) Залужний сказав це вперше https://youtube.com/shorts/v5b5NJ0GOe8?si=YZT_HemevaEZq-sV
- 17) Зязюн Іван. Філософія педагогічної антропології. <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/3244/1/%D0%B7%D1%8F%D0%B7%D1%8E%D0%BD10.pdf>
- 18) Конкурент. Волинь. В українських школах на одного вчителя припадає 9 учнів. <https://konkurent.ua/publication/29773/v-ukrayinskih-shkolah-na-odnogo-vchitelya-pripadaye-9-uchniv/>
- 19) Кремень Василь. Синергетична модель розвитку освіти як відповідь на виклики сьогодення.//Рідна школа №6 (червень) 2010. С. 3-6
- 20) Мотрич К. Маргінальність духу породжує вторинність у всіх проявах життя. URL: <http://dialogs.org.ua.ru/dialog/page77-282html>
- 21) Ніцше Фрідріх . По той бік добра і зла. Фоліо. 2014, 224 с.
- 22) Огаренко В.М. Державне регулювання діяльності вищих навчальних закладів на ринку освітніх послуг : [монографія] / В.М. Огаренко. — К. : Вид-во НАДУ, 2005. — 328 с.
- 23) Пашко Л. А. Людські ресурси у сфері державного управління: теоретико-методологічні засади оцінювання : автореф. дис. ... д-ра наук з держ. упр. / Пашко Л. А. — К., 2007. — 36 с.
- 24) Поправко О.В. Антропологія: навчальний посібник/ О.В.Поправко. -Мелітополь Вид-во МДПУ ім.Б.Хмельницького 2016. — 285 с.
- 25) Сухомлинський В.. Розмова з молодим директором школи. Вибрані твори: в 5 т. / В. О. Сухомлинський ; голова ред. кол. О. Г. Дзевєрін. - Київ : Рад. шк., 1976 - 1977. Т. 4 : Павлівська середня школа; Розмова з молодим директором. — 1977. — 638 с.
- 26) Управління людськими ресурсами: філософські засади. Навчальний посібник. Під ред. В.Г.Воронкової.- ВД: «Професіонал».- 2006.- 576 с.